

Asia: VN/23654/2021

Luonnos hallituksen esityksestä eduskunnalle arkistolain ja Kansallisarkistosta annetun lain muuttamisesta/Regeringens proposition till riksdagen med förslag till ändring av arkivlagen och lagen om Riksarkivet

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle arkistolain ja kansallisarkistosta annetun lain muuttamiseksi. Ulosottolaitos toteaa lausuntonaan seuraavaa.

Tavoitteet

Ulosottolaitos pitää opetus- ja kulttuuriministeriön esitysluonnokselle asettamia tavoitteita kannatettavina.

Keskeistä on, että vanhentunut arkistolaki modernisoidaan vastaamaan nykyistä digitaalista toimintaympäristöä, lain terminologiaa selkeytetään ja yhtenäistetään tietosuoja-asetuksen ja tiedonhallintalain kanssa. Myös Kansallisarkiston roolin ja toimivallan kirkastamista pidetään perusteltuna.

Ehdotukset ja niiden vaikutukset

Yleisellä tasolla todetaan, että ehdotusluonnos jättää vielä jossain määrin toivomisen varaa terminologisen selkeyden ja yhdenmukaisuuden osalta suhteessa muuhun lainsäädäntöön.

Tietosuoja-asetuksen mukaisen rekisterinpitäjän asemaa ja vastuun määräytymistä tietoaineiston elinkaaren eri vaiheissa ehdotusluonnos on omiaan selventämään. Ehdotusluonnoksen mukaan rekisterinpitäjän asema ja määräysvalta tietoaineistoihin säilyisi arkistotoimijalla niin kauan, kun tietoa on tarve käyttää sen alkuperäiseen käyttötarkoitukseen. Vasta arkistointivaiheessa,

alkuperäisen käyttötarkoituksen päätyttyä ja tutkimuksellisen käyttötarkoituksen alettua, rekisterinpitäjän asema ja siihen liittyvät oikeudet ja vastuut siirtyisivät Kansallisarkistolle.

Esitysluonnoksessa on tunnistettu myös sellaisia tietoaineistoja, joilla on sekä pysyvä tarve alkuperäiseen käyttötarkoitukseen että Kansallisarkiston arvonmäärityksen perusteella arkistointiarvoa. Esitysluonnoksessa jää kuitenkin avoimeksi, millä tavoin tietosuoja-asetuksen mukainen rekisterinpitäjä näissä tilanteissa määräytyisi.

Lakiehdotukset

Ehdotukseen Kansallisarkistosta annetun lain muuttamisesta Ulosottolaitoksella ei ole lausuttavaa.

Arkistolain muuttamisesta annetun ehdotuksen osalta Ulosottolaitos kiinnittää huomiota seuraaviin seikkoihin.

Ehdotetun lain 2a §:n määritelmiä tulisi selkeyttää ja harmonisoida tietosuojaa ja tiedonhallintaa koskevan lainsäädännön kanssa. Pykälän 1 momentin a) -kohdan mukaan asiakirja tulisi arkistoiduksi säilytysajan päätyttyä, kun se on kuvailtu tietovarantoon ja sen sisältö on muuttumaton. Onnistuneempana muotoiluna pidetään sellaista, jossa arkistoiduksi tulisi asia asiakirjoineen ja metatietoineen. 2a §:n 1 momentin b) -kohdassa voisi olla aiheellista selventää arkistointivaiheen metatietojen tarkoitus ja suhde käsittelyaikaisiin metatietoihin.

Ehdotetun lain 6 §:ään näyttäisi jääneen vielä nykyisen arkistolain mukainen käsite arkistonmuodostajasta. Uudistuvassa laissa käsite on esitetty korvattavaksi arkistotoimijan käsitteellä.

Ehdotetun lain 8 §:ssä säädettäisiin arkistotoimen tehtävien hoitamisesta ja Kansallisarkiston päätöksenteosta. Arkistoitavan aineiston arvonmääritystä koskevien perusteiden osalta esitetään harkittavaksi tulisiko tutkimukselliset tarpeet kirjoittaa auki säädöstekstiin. Ehdotetussa muodossa tutkimuksellisten näkökulmien huomioon ottaminen jäisi esitöiden varaan. Lisäksi kiinnitetään huomiota mahdolliseen ristiriitaan 2 momentissa säädetyn arkistotoimijan määräämävallan ja 14 § 7 momentissa ehdotetun Kansallisarkiston päätösvallan kesken koskien aineiston siirtämisen ajankohtaa Kansallisarkistoon.

Ehdotetun lain 9 §:ssä säädetään arkistoinnin vastuuhenkilöstä. Ulosottolaitos esittää harkittavaksi, vastaisiko arkistotoimen vastuuhenkilö paremmin ehdotuksen terminologista linjaa sekä henkilön

vastuulle kuuluvaa tehtäväkokonaisuutta. Edelleen esitetään pohdittavaksi, tulisiko laissa luetella vastuuhenkilön keskeiset tehtävät.

Ehdotetun lain 14 §:n 1 momentissa säädetään arkistoitavien asiakirjojen ja niitä koskevien arkistometatietojen siirtämisestä sähköisessä muodossa Kansallisarkistoon. Pykälän 2 momentin mukaan arkistoitavista asiakirjoista, niiden säilyttämisestä ennen siirtoa, siirtokuntoon saattamisesta ja Kansallisarkistoon siirtämisestä aiheutuvista kustannuksista vastaa siirtäjä, jollei asiasta muuta sovita. Arkistotoimijoiden mahdollisuudet vastata analogisen aineistonsa digitoinnin osaamis- ja resurssivaatimukseen ovat Ulosottolaitoksessa ja todennäköisesti julkishallinnossa yleisemminkin heikot. Ulosottolaitos pitää keskitettyä digitalisoinnin organisointia ainoana oikeana ratkaisuna. Kansallisarkisto olisi asiantuntemukseltaan ja massadigitoitinhankkeessa saavutetun osaamisen ja laitteistonsa vuoksi luonteva toimija julkishallinnon aineiston digitalisoijana. Keskitetty toiminta olisi kustannustehokas ratkaisu, joka takaisi digitoidun aineiston tasalaatuisuuden. Kansallisarkistolle tulisi luonnollisesti osoittaa rahoitus tähän tehtävään.

Ehdotetun lain 21 b §:n muotoilua pidetään epätasmoisena. Säännöksen mukaan Kansallisarkistolla olisi oikeus avata katseluyhteys tai luovuttaa tieto sille siirretystä asiakirjasta sähköisesti. Kansallisarkiston oikeus näyttäisi ehdotetun säännöksen mukaan kattavan kaikki asiakirjat, myös säilyttämävaiheessa olevat. Muutoin ehdotuksessa on varsin selkeästi ilmaistu, että Kansallisarkiston itsenäinen määräysvalta koskee vain arkistointivaiheessa olevia asiakirjoja, joiden käyttötarkoitus liittyy tutkimuksellisiin intresseihin. Kansallisarkistolla ei tietosuoja-asetuksenkaan mukaan voine olla itsenäistä oikeutta luovuttaa aineistoja, joiden rekisterinpitäjyys on vielä aineiston siirtäjällä. Mikäli ehdotetun lain tavoitteena on, että säilytysvaiheessakin olevaa aineistoa voitaisiin käyttää tutkimuksellisiin tarpeisiin Kansallisarkiston tarjoaman katseluyhteyden avulla, tulisi tämä esityksessä selkeästi ilmaista. Tällainen säilytysvaiheessa olevan aineiston käyttötarkoitus asettaisi aivan erityisiä vaatimuksia menettelyistä ja vastuista sopimiselle arkistotoimijan ja Kansallisarkiston välillä.

Säilytysvaiheessa mahdollisesti pitkäänkin pysyvien tietoaineistojen Kansallisarkistolle siirtämisen tarkoitus jää ehdotuksen perusteluissa ohueksi. Koska säilytysvaiheessa olevat aineistot eivät ole vielä Kansallisarkiston määräysvallassa, joutuu Kansallisarkisto hallinnoimaan kahdenlaisia aineistoja, joihin pätevät erilaiset käsittelyperusteet. Henkilötietoja sisältävien tietoaineistojen osalta tämä voi muodostaa tuntevan tietosuojariskin, jos näitä eri tilanteita ei tunnisteta.

Muut huomiot

Ehdotetun arkistolain esitöissä ei ole ilmaistu, millainen merkitys tiedonhallintalautakunnan julkaisemilla säilytysaikasuosituksilla on aineiston arvonmäärittämisessä. Kysymyksenalaiseksi katsotaan jääneen, onko tiedonhallintalautakunnan säilytysaikasuositusten tarkoitettu korvaavan Kansallisarkiston vuonna 2010 antaman määräyksen ja ohjeen valtionhallinnon asiakirjojen seulonnasta ja hävittämisestä.

Arpiainen Elina
Ulosottolaitos - Valtakunnanvoudin kanslia/ hallintoyksikkö